

EEN PIJPENFABRIEK TE WEERT.

door Jos Engelen.

Volgens het boek 'De Fabrieken en Werkplaatsen vallende onder de veiligheidswet', samengesteld uit het Centrale Kaartregister der Arbeidsinspectie in 1912 en uitgegeven voor rekening van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel te 's-Gravenhage (druk: Gebrs. J&H. van Langenhuysen, 1912), zou er in Weert in 1912 een pijpenfabriek hebben gestaan waar 12 knechten werkzaam waren. Het natrekken van dit summiere gegeven leverde de navolgende resultaten op.

Opnieuw bleek dat tal van afstammelingen van de pijpenmakers uit Höhr-Grenzhausen, die rond 1800 over België, Nederland, Frankrijk en Duitsland zijn uitgezwermd in grote familiege-meenschappen, hun oude vak weer oppakten (I). De reden van hun verhuizing was tweeledig: a. Te veel arbeidskrachten voor deze nijverheid in Höhr. b. Terugval van de pijpenindustrie in Höhr vooral vanwege een sterke concurrentie uit Holland (II).

Een van deze afstammelingen was Jacob Trum (ook wel geschreven Trumm of Trom). Hij werd geboren in 1817 in Höhr (Nassau) en sticht in 1846 in Wijk-Maastricht een pijpenfabriek, welke in 1855 overgebracht wordt naar Weert. In 1856 verkrijgt hij vanuit Höhr toestemming om te huwen met Maria Ida Bergmans uit Bree (België)(III). Samen met zijn compagnon Johan Knoedgen krijgt hij in 1856 van de Gedeputeerde Staten van het Eertogdom Limburg toestemming tot het *"oprigten ener pijpenbakkerij te Weert in den boomgaard behoorende tot en gelegen terzijde van het huis, genaamd bij Schonken in de nabijheid der Zuid-Willemsvaart en achter de Bierst"*. Het betreft hier een perceel gelegen te Weert, op Laar, kadastraal bekend onder Sectie C no. 1314 (IV). Zijn compagnon Johan Knoedgen is waarschijnlijk dezelfde ofwel naaste familie van J.J.Knoedgen uit Höhr-Coblentz die in 1846 een pijpenmakersbedrijf sticht in Bree, die tot 1928 aarden pijpen heeft vervaardigd (V). Hoelang deze samenwerking exact heeft geduurd is niet met zekerheid te achterhalen, maar vast staat wel dat hieraan in 1881 zeker een einde was gekomen, want op dat moment betaalt ene Louis Bergmans de huur voor de oven en gebouwen (VI).

Henricus Ludovicus Bergmans, wonend in Bladel-Eersel en van beroep onderwijzer, huwde op 1 oktober 1878 de dochter Anna Catharina Trum en zette het bedrijf van zijn schoonouders voort. Hij wordt in een nieuwe huurovereenkomst van 1888 pijpenfabrikant genoemd en betaalt f 145,- per jaar huur voor huis, boomgaard en gebouwen (VII). Op het erf bevindt zich de pijpenfa-

briek en in de boomgaard de oven, waarvoor jaarlijks drie gulden brandassurantiepremie betaald wordt. De benaming Trumm-Bergmans blijft echter gehandhaafd, zeker tot 1915, gezien de briefhoofden op het postpapier.

Trumm & Bergmans

TRUMM & BERGMANS.
STOOMFABRIEK VAN AARDEN PIJPEN EN
OVENVLOERTEGELS,
WETSTEENEN.

WEEKT DES 1911

Trumm & Bergmans FABRIKANTEN

van
Orдинаire- en fijne witte pijpen.
Roode- en zwarte pijpen.
Gelakte- en geel geverniste pijpen.
Pijpenkoppen en Sigarenpijpen.

Speciaal in
HALF PORCELEIN- EN
GEEMALLEERDE PIJPEN.

OVENVLOERTEGELS en
OVENSTEENEN.

WETSTEENEN.

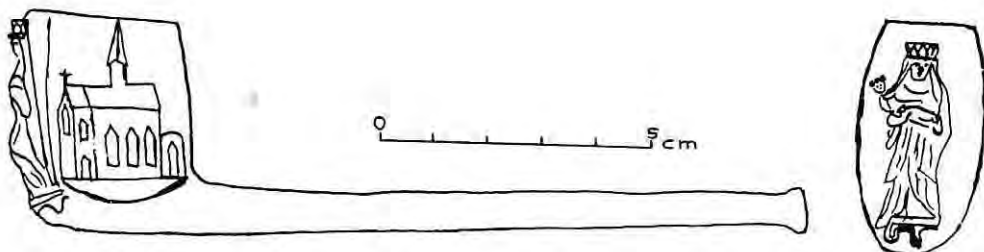
Gesticht Maastricht 1846.
Overgebracht naar Weert 1855.

Briefhoofden van 1911 tot 1913

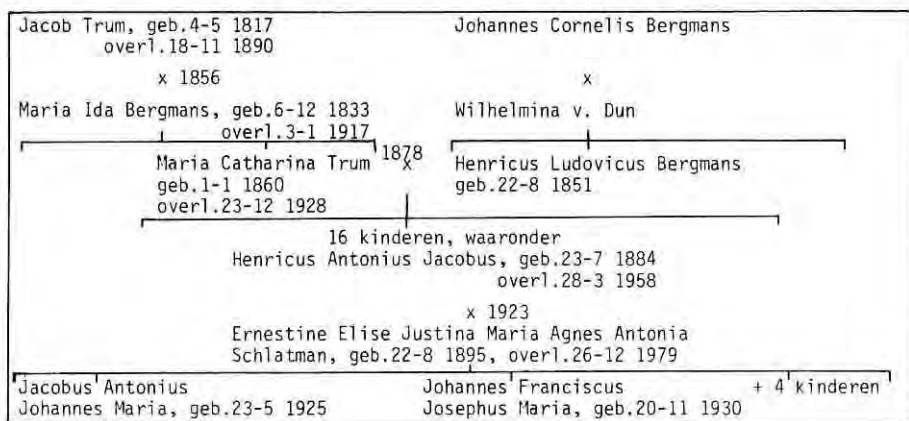
Op 1 april 1903 eindigt de huurovereenkomst en krijgt Louis Bergmans het perceel in eigendom. In 1910 wordt de benaming Stoomfabriek gebruikt omdat er dan een stoommachine gebruikt wordt voor de behandeling van de klei. In 1911 vermeldt Louis in een brief aan zijn zuster, dat hij herstellende, van een been amputatie ten gevolge van suikerziekte, zijn oude metier in de fabriek weer oppakt om de ongebakken pijpen in potten en kistjes te leggen. In 1912 sterft Louis en in 1913 verzoekt zijn weduwe aan Burgemeester en Wethouders van Weert vergunning te verlenen voor het verbouwen van een werkplaats op perceel C nr. 476 en het plaatsen van een 4 P.K. motor (zie deel II: Een pijpenfabriek te Weert).

Haar zoon Jacobus (Jacques) neemt dan het bedrijf over. Zij vervaardigen dan niet alleen pijpen doch ook tal van andere aardewerkprodukten als tegels, ovenstenen, vuurvaste artikelen, spaarpotten en fluitjes. Zoals bekend liep de afzet van de klei pijp door tal van oorzaken in deze periode sterk terug en Jacques richtte zijn aandacht mede op de fabricage van de houten bruyère pijp. Daartoe was hij al in 1910 in opleiding gegaan in St. Claude bij het huis Grappin, waarvan zijn vader Louis reeds de agentuur verzorgde (Grappin-Terminus) en bereisde om die redenen geheel Europa. In de jaren twintig liep de afzet van de klei pijp steeds verder terug en richtte men zich vooral op souvenirs- en pelgrimspijpen, waarvan onderstaand een voorbeeld te zien is uit de pijpenfabriek Bergmans. In 1933 beëindigde hij definitief de produktie van klei pijpen en richtte zich geheel op de bruyère pijp.

Driedelige vorm met als afbeelding de kapel van O.L.Vrouw in 't Zand in Roermond. Voorzijde: Maria met Kind. De pijp is van witbakkende klei. Maria werd na het bakken geel ingekleurd en de Kapel blauw. Een zeer grove en goedkope pijp.

In 1958 stierf Jaques en zijn zoons Jacobus en Johannes zetten het bedrijf voort. Zij waren vooral toeleveranciers van Goedewaagen, v.d.Want en Göbbels, tot 1972, toen sloot ook dit bedrijf zijn poorten.

Genealogie van de familie Trum-Bergmans.

In de archieven van de familie berust ook een tweetal kasboeken, lopend van 19 nov. 1847 tot en met sept. 1878. Zij bevatten een volledig overzicht van de namen van hun grote klanten, hun woonplaats, de te leveren goederen en de daarvoor berekende prijzen. De eerste jaren is het boek waarschijnlijk bijgehouden door Jacob Trum zelf en later door zijn vrouw Ida Maria Trum-Bergmans. Jacob, zoals vermeld komend uit Höhr, schrijft in een combinatie van Duits dialect, Franse woorden, waaraan het verblijf in Maastricht wel niet vreemd zal zijn geweest en Nederlands. Met dien verstande dat de Nederlandse woorden op Duitse wijze geschreven werden. Zoals ze hem in de

oren klonken, zo werden ze opgeschreven. Ook de invloed van de Limburgse dialecten is duidelijk terug te vinden. Enige voorbeelden: gros wordt gross, met kleine kop wordt klein köp, Weert wordt Werth, Schimmert wordt Chimert. De bij de boekingen vermelde data staan echter weer in het Frans geschreven, totdat Maria Ida rond 1855 de boekhouding overneemt en overschakelt op Nederlandse data.

Jan 28		gelinefant van Mr. Lombardus	
X		1 1/2 Gros Kogau	1-50
		1 Duzen Krumen	12
		6 Klein Kog	15
		<i>total</i>	1-77
1848			
Jan 10		Stiel geliefte van Madam Meiers	
		in Kriechbrath 3 mannen	
X		100 Grosse Köp	4
		125 Kleine Köp	3-12
		8 1/2 Gros Kogau	7-14
		<i>total</i>	14-26
Jan 27		gelinefant van Herr Franck	
X		Herrswans in Seldart	
		1 man mit en Schos 4 Gros	2
		1 man 2 Gros 5 Duzen Kert	2-2
		25 Grosse Köp	1-
		25 Gl Köp	- 15
		25 Kleinen	60
		<i>total</i>	6-39
Jan 27		gelinefant van Herr Vennichin	
X		Seldart 1 man mit 2 1/2 Grosse Kerten	2-10
		6 Grosse Köp	24
		6 Gl Dels	18
		12 Kleine Dels	30
		noch 1 Duzen Kerten & Klein	<i>total</i>
		<i>total</i>	7-12
Jan 27		gelinefant van Herr. Crens in Seldart	
X		1 man mit 5 1/2 Grosse Kerten	
		25 Glate Köp	
		25 ml	

Gedeelte van een pagina uit het kasboek uit 1848.

"X. 100 pijpen de 1er schreef Heerhuizen Debit
voor aankoop.

100 fransche pijpen aan 1 fl 4/100 = f. 1,00

12 fransche kopjes met roeren aan fl 1,20 1/100 fl. 1,20

12 gelebboken " " " fl. 1,44 1/100 fl. 1,44

f. 3,64

Demans 0,06

Totaal f. 3,70

" " 100 van den Celloken Heerhuizen " " Debit.
voor aankoop.

100 gele geantordense pijpen aan 2 fl 4/100 fl. 2,00

12 Cocornatines " " 3 fl 4/100 fl. 3,60

12 fransche kopjes " " 2,50 1/100 fl. 3,00

24 sigaren " " = 18 1/100 fl. 3,60

100 fransche pijpen " " 2 fl 4/100 fl. 2,00

Demans = 15

Totaal f. 11,20

Totaal f. 4,33

16 " " 100 van den Celloken Heerhuizen " " Debit.

voor aankoop.

6 manden pijpen 24 geant. aan 61 Cent. f/g. f. 15,94

De manden = 11,90

Gedeelte van een pagina uit het kasboek uit 1878.

Uit deze registers zijn tal van gegevens te halen die voor een goed overzicht van de toenmalige pijpenindustrie belangrijk zijn. Allereerst de produktie, voor zover dit uit deze registers te halen is aangezien hier slechts de leveringen van grote aantallen vermeld staan en niet de plaatselijke omzet. Totaliseren wij de genoemde aantallen, dan zou dit betekenen dat 1847 een produktie oplevert van rond de 20.000 pijpen, alle soorten bevattende. In 1849 is dit aantal praktisch gelijk, dit betekend in geld uitgedrukt een omzet van f1007,66. In dit bedrag zitten tevens de kosten van de verpakkingen zoals een mand (f0,05), een kist (f0,24), grote kist (f1,50) en wijn, die hij eveneens verhandelde. Dit laatste is niet zo vreemd daar zijn potentiële klantenkring veelal bestond uit herber-

giers. Verder staan genoemd: koopman, winkelier, hotelier, tabakshandelaren en particulieren. In 1871 is zijn omzet gestegen tot f3500,00 gulden per jaar. Een drietal grote klanten die herhaaldelijk genoemd worden zijn: tabakshandelaar W.v.d.Berg en Zonen op het Rapenburg (Rotterdam), P.Dehue in Maastricht en de weduwe Eras in Den Bosch. Zijn afzetgebied, dat zich in 1847 voornamenlijk beperkte tot Zuid-Limburg, breidde zich allengs uit naar Midden Limburg (Weert in 1856) en Noord-Brabant tot aan de lijn Den Bosch - Nijmegen. In 1868 komen zelfs de steden Amsterdam, Groningen, Rotterdam, Dordrecht, Gouda en Gorinchem voor. Vandaar dat aan deze pijpenfabriek niet alleen regionale betekenis mag worden toegekend. De aflevering van de pijpen buiten Weert geschiedde door een vervoerder, hetgeen bevestigd wordt door een tweetal nota's uit resp. 1862 en 1880.

Nota van den Heer Franck te Weert			
à un usage des Antiquaires 1862.			
11	Januar	franc van pijpen	1 65
20	"	"	1 50
3	Feb.	"	4. 10
21	"	in kist van Byerens	60
10	"	franc Luth. pijpen	1. 00
24	"	"	60
10	Mars	"	45
17	Mars	"	30
25	"	"	3. 20
28	April	"	45
5	Mai	"	30
6	"	Amsterdam	1. 80
26	"	Luth.	45
2	Juni	"	1 30
9	"	"	2 00
16	"	"	1 65
1	July	"	10
2	"	"	75
14	"	"	20
28	"	Luth. van Wilburg	2 00
4	August	"	8 75

Vrachtnota uit 1862 (eerste gedeelte).

	Transport	25.18
11 August	freo. Emden	60
18. "	" " " " " " " "	1.50
26. "	" " " " " " " "	1.35
28. Sep.	" " " " " " " "	30
1. Oct.	" " " " " " " "	90
17. "	" " " " " " " "	2.00
3. Novemb.	1 orase overboord	10.00
10. "	" " " " " " " "	1.85
17. "	" " " " " " " "	3.30
8. Dec.	" " " " " " " "	1.70
19. "	" " " " " " " "	30
3. January	" " " " " " " "	5.00
		<u>53.75</u>
	Opelwerk 52000k maanden 25. dts.	2.60
	vracht.	60
		27.1.56 = 75
	ontvangingen volgens nota	14.67
		27.37.08
ontvangingen aan Japan van de Theas Firm. 1862 -		
20 January		2.20
3 february		3.50
10 maart		2.20
11 Juny		4.62
1 July.		3.20
11 August.		1.75
10 December.		2.20
		<u>27.49.61</u>

Vrachtnota uit 1862 (tweede gedeelte).

Vierden ^{ent} December 1880

NOTA

voor Den Heer Trum

van J. Vrijfels

11 December	2 kiste pijpen 782 42/9375 f. goud	110
	aan Rembeur 4480	
"	1 kiste pijpen W.S.g. 4 Dierick	45
18 "	" " 7236 " Dierick	80
26 "	1 maag. 4 adia f. goud	50
	Rembeur 306	
30 "	" " 7240 f. goud	40
"	" " 14 " Dierick	20
	Rembeur 4480	325
	" 3065	
	<u>4786</u>	
	" 325	
200 kint Trum	" 4461 tot en met 31 December	680

Vrachtnota uit 1880.

Uit deze registers is eveneens een duidelijk beeld te verkrijgen van het brede assortiment pijpen dat Trum-Bergmans toentertijds leverde en de prijzen die hij zijn klanten berekende. In de navolgende tabellen is de omschrijving van de pijpen weergegeven op de schrijfwijze zoals ze in de registers zijn opgenomen. Vermakelijk is wederom het vertalen in het Limburgs-Duits dialect. Wij zien bijvoorbeeld de beroemde Jacobpijp vermeld staan als Kobuspijp! En Maria wordt vermeld als Lefrau en voor Gerenkten moet U lezen met ranken.

De opsomming (90 soorten) is bij lange na niet volledig doch geeft wel een goede indruk van het assortiment uit de jaren 1847 - 1878.

Soort	aantal	prijs ^x	Soort	aantal	prijs
<u>1847</u>					
Korzen	gros	84	Grossen kop	stuk	4
Glate kop	stuk	3	Klein kop	stuk	2,5
Korte kromen	gros	144	Losse koppen groot	dozijn	36
Zigarenpijp	gros	75	Lange	stuk	2,5
Half lange	stuk	1,15	Jagtkop	stuk	3
Offizier	dozijn	24	Stompe kop	stuk	2
Kwaartzen	stuk	1	Noir	stuk	1
Losse kop klein	stuk	2,5	Glattpitzen	dozijn	8
Auschoss	gros	50	Neuen	100	70
<u>1852</u>					
Ordinaire	100	50	Hollandsche		
Kop mit augen	dozijn	5	Motzen	gros	84
<u>1857</u>					
Amerikaner	gros	72	Stomger	gros	50
Turkenkop	stuk	3	Gesichter	dozijn	36
Hersch	dozijn	48	Klasurten	stuk	6
Geyte Pok	dozijn	48	Dominee	stuk	2
Emalierten	stuk	5			
<u>1858</u>					
Stevel	stuk	8	Aberham	stuk	8
St.Roch	stuk	8	Damen	stuk	6
Berger	stuk	5	Kop Tiroler Dame	stuk	9
Tambur	stuk	5	Eiserban	stuk	8
Tiroler	stuk	5			
<u>1859</u>					
Weissen	100	50	Jacht	gros	288
Kater	dozijn	24	Koronen	dozijn	12
Hendger	50	25	Lefrau	dozijn	60
Groute repen	100	150	Hanepoten	dozijn	18
<u>1868</u>					
Gekleurten	100	150	Vosgen-Honden	stuk	3
Gelen	gros	300	Klein repen	gros	100
Franzen	gros	200	Gebloomten	gros	60
Hilger	gros	50	Gerenkten	gros	110
Morinen	gros	110	Kobus	gros	110
Arendkop	gros	60	Potlefel	gros	110
Beren	gros	110	Perlen Hil	gros	50
Mouren	gros	110	Trouventros	gros	50
Locomotief	100	150			

<u>Piet</u>	<u>Char</u>	<u>Mother</u>	<u>Maria</u>	<u>Piet</u>
46	56	52½	44	112
108	84	56	42	98
104	84	132	28	115
110	91	290½	119	255
418	315	119		28
315		409½		227
733		410		
		4		

<u>Kub</u>	<u>Jan</u>	<u>Netje</u>	<u>Bert</u>	
41	40	60	57	114
54	24	22	64	64
39	48	99	56	185
64	112	46	50	
195	101	304	227	4.33
45	11		99	1.83
150			326	5.50
<u>Koop</u>			304	
56	1.40		630	48
42	3		150	4
52	133		480	19.2
150½				2.0
57				216

Salarisstaten van de weeklonen (1875-1878).

